№ 27 ١٩ آپريل ١٩٠٨ سنه شنبه ١ ربيع الآخر ١٣٢٦ سنه

الاصلاح

سنة ٤ تأسيس ٧ ١٣٢٥

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ"

اخطار:
يبارلگان يازولرنى اوزگارتوگه هيئت تحريريه اختيارليدر. باصلمغان مقالەلر كيرو يبارلماس. امضاسز مكتوبلر باصلماس.

غزيتەنڭ بهاسى
سنەلك ٣ صوم آلتى آيلق ١ صوم ٥٠ تين ٣ آيلق ١ صوم شاكردلر ايچون ٣ آيغه ٧٥ تين قزان شاكردلرينه آيلاب ٢٥ تين.

آدرس:
Казань, Редакція газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ"

قزانده نسخەسى ٧ تين علمى ادبى هفتەلك غزيته چيت شهرلرده ٩ تين

فهرست

مدرسەلرنى برلەشدرو
كتابلر حقنده محاكمه
ايشتكانمنيگنه يازامن
تومسكى مسلمانلرنده ترقى اثرى
غزيتەلر عالمندن
يولدز غزيتەسنه اعتراض
شرق، غرب عالمى
مدرسه خبرلرى
كچكنه فيليەتون

ادارەدن

قزان مغازينلرنده بز موكار قدر باصب كيلگان زورلقده كاغد بولماديغيندن

بو نومرو كچكنەرەك فارماتده چقادر. اوّلگى فارماتدەغى كاغدنڭ كيلوى بلەن «الاصلاح» شول كاغدده باصلا باشلايا چقدر.

مدرسەلرنى برلەشدرو.

٢٥ نچى نومرو «الاصلاح» ده قزان شاگردلرى طرفندن مدرسلرگه بيرلگان عريضه درج ايتلگان ايدى. شاگردلر عريضەسى بلەن باشلانغان بو مسئله، مدرسەلر اصلاحى بابنده بيك اولوغ آدوم وبيك كوب خدمت طلب ايته طورغان اوزگەرش بولغانلقيندن مسئلهٔ اهميّة بلەن مذاكره وتفصيل بلەن تنقيدكه محتاج در.

حاضرده قزانده (شاگردلر عريضەسنڭ كورسەتلگانچه) ١٢ مدرسهٔ عاليه، ١٢ اعداديه، ١٢ رشديه و ١٣ مكتب باردر. برشهرگه ١٢ مدرسهٔ اعدايهٔ دينيه و ١٢ مدرسهٔ عاليهٔ دينيه، بتون ياوروپا وآميريكا شهرلرين تتبع ايتب چقغانده ده بومقدارده

كاتوليك روحانيتينڭ مقر حكومتي، پاپانڭ پايتختي بولغان روما شهرينده، تعصب دينيه بلن ئلله نيچه عصرلردن بيرلي شهرت طوتب كيلگان اسپانيوللرنڭ «مادريد» لرينده‌ده بو مقدارده مدارس روحانيه يوقدر.

عجب، بوقدر بای ملتلر نيچون، شولای؛ كوب مدرسه‌لر آصرارغه قزقميلر؟ نيچون هربر دوغاونايا آكاديميه پرافيسوری اوزينه مخصوص مدرسهٔ عاليه واعداديه آچب، تربيه ايته باشلامی؟ نيچون متعصب اسپانيه‌لی بای اوغلين يا كيه‌وين پرا- فيسور ياصار ايچون آكاديميه آچمی؟ مونه بوشقه شونڭ كبی ئلله نيچه سؤاللرگه برگنه جواب بيررگه طوغری كيله‌در: ملل متمدنه فائده نڭ مدرسه‌لر نڭ عدد نده توگل، بلكه صفتلر نده ايكانينی كوبدن آڭلاغانلر!

قزان شاگردلری، حاضر، بو حقيقتنی آڭلاب، مدرسه‌لرنڭ عددلری آزراق بولسونلك، مكملرەك بولسونلر ديب طلب ايته‌لر. مدرسه‌لر حاضرگی كبی صوقر ياصاب چغارا طورغان خانه بولميچه، علم آلوراق بيرلر بولسون ديب صوريلر. بو مقصودلرينڭ ايڭ برنچی متوقف عليه‌سی آقچه بولديقدن، آلار- ملتمزنڭ شول فقيرلگی بلن، بر نيچه مدرسه‌لرنی بيك ناچارغنه تربيه ايته طورغان اعانه‌لرين برگه جييب، بره‌رگنه زور مدرسه وبرنيچه مكتب تربيه ايتولسه، هرايكيسی مكمل بولور ايدی، هر ايكسينه وظيفه‌لی مدرس ومعلملر جلب ايتلب تحصيل جهتيندن كوب درجه تكميل ايته‌رگه ممكن بولور ايدی ديلر.

واقعاده، اگر قزان نڭ ۱۲ اوراميندەغی ۱۲ مدرسه‌سينه اورتا حساب بلن اوچار مڭ صوم راسخود حسابلاب، شول صومانی اورتاق كاسسه‌غه جمع ايتولسه، ۳۶ مڭ صوم بولا. بو آقچه دن ياخشرق بر دار المعلمين، بر اعداديه، ايكی رشديه واون ايكی محله مكتبی تربيه ايته‌رگه ممكن بولادر.

ايكنچی جهتدن‌ده هربر عاليه‌ده‌گی بر مدرسنڭ اون تورلی فندن درس اينووی اورنينه، مدرسلر همه‌سی مخصوص فنلرگه اختصاص ايته‌رلر. وفنون جديك تدريسينه‌ده يخشی وظيفه بلن يخشی معلملر جلب ايته‌رگه ممكن بولاچقدر.

محله مكتبلرينه يديشار يوز صومدن ۸۵۰۰ صوم
ايكی رشديه‌گه آلتيشار مڭدن ۱۲۰۰۰ صوم
صرف ايتلسه، ۱۵ مڭ صومغه ياخشوق براعداديه ودار المعلمين اسمينه‌گی مدرسه‌لر تربيه ايته‌رگه ممكن بولاچاغی شبهه‌سزدر.

مونڭ اوستينه‌ده عاليه اسمين كوته‌رب طوربك، ملتمكه، يخشی ابتدائی مكتبلر قدرده فائده ايته آلمی طورغان، مدرسه‌لرنڭ بوكوندن، اوزلرينڭ مستحق درجه‌لرينه توشورلولرين اويلانسه، مدرسه‌لر اصلاحينك بو- بيك زور آدوم بولوچليغين بره‌وده انكار ايته آلماز ديب اويليمز.

مدرسه‌لرنی برلەشدرو مسئله‌سی باشقه بعض شهرلرده (ترويسكی، اوفا وامثالی) ده مذاكره ايتلب قاراسه‌ده، ايسكی فكرلی، شهرت وداخود ايچونگنه مدرسه تربيه‌لوچی مدرسلرنڭ كيری طورولرينلن ناشی، بوكونگه قدر، مع التأسف، حل ايتله آلمی طورادر.

قزانمزده‌ده چرگان فكرلی مدرسلر قارشی طورسه‌لرده، مترقی مدرسلر طرفندن بومسئله، حاضر، جدی مذاكره ايتوله باشلادی. بعض منافق ملالر بوطوغريك محله اهاليسينه حواله ايتب قوتولرغه چاره‌لر ازله‌يه‌چكلری بيلگيليدر. لكن هر محله‌ده ايشكه قارشی توشه‌رلك نادان وكيری قارتلر بولغان شكلی، آلارغه طايانب اش باشلارلق آڭلی وياش فكرلی كشيلرده باردر. شونلقدن ملالر اوزلری شخصی عداوتلرين طاشلابده اوبوشا آلسالر محله خلقينكده برقسمينه مسئله‌نی قبول ايتدروده مشكللك بولاچق توگلدر.

اورته وعالی مدارس روحانیه طابارغه ممکن توگل.

قزاننك مدرسه‌لرنی برله‌شدرو فکری برده کوتولمه‌گان طرفدنك هجومگه اوچورادی: «اخبار» غزیته‌سی ٤٩ نچی نومروسینك بو اشنك ملالر قولیندن کیلمیه‌چگن و ٥٠ نچی نومروسینك‌ده ملالر اتفاق ایدوشب برله‌شدره آلسالرده، اصلاح جهتندن، اول برله‌شونك فائده‌سز بولاچغین اثبات اینه‌رگه طریشه‌در.

«اخبار» غزیته‌سی قوری برغزیته‌گنه بولسه، آنك بو فکرین اعتراضسز قالدرغه‌ده ممکن بولور ایدی. لکن «اخبار» نی بز، قزاننك‌غی مترقی ملتچیلرمزنك برقسمینك ناقل افکاری دیب اویلا- غانمزدن، آنك بو طوغریده‌غی فکری حقنده بر نیچه سوز سویله‌مکچی بولامز.

«اخبار» قزان ملالرین اطرافلیچه، وبیك اساسلی تنقید اینکاندن صوك: مدرسه‌لرنی شولار کارپاراتسیه- سینه طابشرو اصلاح نی آرتقه‌غنه قالدراچاق وبعض اصلاح ایتله باشلانغان مدرسه‌لرده بولار ماطاوقغنه بولب باراچاقلردی.

ملالرنك اشسز وبر قسمینك‌ده بیك نادان وکیری ایکانینه بزده بیك چنلاب اشانامز، وآلارنك اوزقوللرینه‌غنه طابشرلغانك مدرسه‌لر اصلاحینی کوتو ممکن توگل ایکانینك بله‌مز. لکن بونرسه‌لردن مدرسه‌لرنی برله‌شدرو کیره‌ك توگل دیگان نتیجه‌نی چغارا آلمیمز.

موندن چققان نتیجه: مدرسه‌لرنی اصلاح اینه‌رلك استحقاقلی کشیلر قولینه طابشروب، مدرسلرنك فقط استحقاقلیلرین اش باشنك قالدرغه کیره‌ك!

موڅار بزده مشارکت اینه‌مز ، موڅار بتون شاگردلرده مشارکت اینه‌لر.

شوڅار کوره‌ده مدرسه‌لرنی برله‌شدرو فکرینه قارشی طورمیچه، مقصودچه برله‌شدرلووینه طرشرغه تیوشدر.

کیله‌چکده بو حقده فکرمزنی مفصلا یازب بر لائحه شیکللی نرسه‌ده عرض اینه‌چکمز.

یاڭا کتابلر

خیالمی، حقیقتمی؟

(فاتح الکریمی اثری. «شرق کتبخانه‌سی» نشری بهاسی ١٥ تین)

اسمینك بیك سرلی شیکللی کورنوی، محررینك شهرتی، هم اوّلدن‌اوك «مسلمان دیپوتاتلر معیشتندن ایکان» دیب چققان شهرتی بو اثرنی دقت بله‌ن مطالعه‌غه مجبور اینه‌در.

فاتح افندی‌نك قارتراق محررلرمزدن بولوی، همك «شاگرد هم استودینت» و «جهانگیر مخدوم» اسملی اثرلرینك وقتینده زور غوغا چغاروب، کوب صدا کره‌لرگه سبب بولوچیلقلری بو اثریندنك ثاله نرسه‌لر کوتدره وآچی قلمی بله‌ن بره‌ر آچی ملی مسئله قوزغاتووین طلب اینديره‌در.

لکن ... «خیالمی، حقیقتمی؟» نی اوقب‌چغار- غه صرف ایتلگان بر ساعت وقت بو اوی‌وطلب- لرنك هباءً منثورا بولب کیتوینه تماما کافیدر.

حاضر فاتح افندینك ملی محررلك صفتین- طار ملی، سیاسیلك صفتی‌تماما محو ایتب، پارتیه متعصبی بر کشی یاصاب قالدرغانلغین، مع‌التأسف، بو اثرین اوقب چققان هر کم اقرار اینه‌رگه مجبور بولادر.

«خیالمی، حقیقتمی؟» نك قصه‌چه‌غنه مفهومین اینسه‌ك موندن عبارتدر : پیتربورغك بر مسلمان دیپوتاتی‌نك بعض برحسیاتی وآنك یانینه کیلگان مسلمه کورسیسکانك افکاری.

مسلمه کورسیسکا فاتح افندینك ایدیالنایا کور سیسکا صاناغانی بر تیب بولغانلغیندن، مونك حقینده مفصلره‌ك یازماقچی بولام: بوکاسیم سودا گیر- لریندن برسینك قزی بولب گیمنازیه تمام ایتکان وآندن صوك یالطه‌ده بر نیچه وقت طورب بر یکت بله‌ن چوراشب، آنك بله‌ن بر ـ ایکی ـ اوچ

مدا کره تأثیری اولاراق بتون دینی، ملی، افکا-
رین آلماشدریب، طار ملتچی بر متعصبه بولب
کیتکان. آندن صوڭ استامبولغه باریب (آنسی هر
بر ملی بولاسی کیلگان کشیگه لازم ایندی)
آنده اول تعصبین بیگره‌کده تغذیب قایتقان. آندن
قایتقاچ پیتربورغده عالی کورسلرغه کریب تحصیل
ایته باشلاغان. شول آراده اوزی شیکللوك ۱۷ کور-
سیسکاده طابلب، ترکلك ایچون جان فدا (!) ایتو
کروژوگی یاصاغانلر. تحصیل وقتلرینده سیاست
بله‌ن اشتغال ایتمه‌سکه ومسلمان دیپوتاتلر بله‌ن
قولغه قول طوتونشب ترکلك ایچون طرشرغه قرار
بیرگانلر.

مونه بو، ایدییالنایا کورسیسکا!

بو-بتون ملی وروحانی افکاری بریکت بله‌ده
ایکی - اوچ مصاحبه‌ده اشله‌نب چققان، شولقدر
یومشاق، مقلده، (طبیعی هم نادانده) ایدییالنایا
خاتون!

بو-سیاست بله‌ن اشتغال ایتمه‌سکه قرار بیربده
(بو قرارنی اوتکان یللرده پیتربورغده ۲٤ وقزانده
۷ «چن روس» استودینتلرده بیرگانلر ایدی)
دیپوتاتلر (یعنی سیاسی اشچیلر) بله‌ن قولغه قول
طوتنشب اشله‌رگه تلی تورغان واوّلگی قراری
بله‌ن بواشی بر برسینه مناقض ایکانینی‌ده بلمی
طورغان قز - بزنڭ کانسیرواتر ملتچیلرمزنڭ
ایدییاللری!

بو، ایدییالنایا کورسیسکالر - ترکلك ایچون
جان فدا (!) ایته‌لر. بیچاره‌لر بلمیلرکه ترکلك
بر تاریخی حقیقة، آنی بره‌وده انکار ایته آلمی.
بو فدائیلکلری ۲×۲-٤ لك ایچون جان فداء ایته
دیب نعره اوروچی بهادرنڭ فدائیلگی شیکللی
کولکی ایکانینی‌ده حس ایتمیلر.

دیپوتات افندی بله‌ن تاوریچسکی سرایغه بار-
غانده ایدییالنایا کورسیسکا اوچ دورت ملانڭ
«مسلمانلر اتفاق» پارتیه‌سیندن آیرولغانلغین
بلب، ملالرنی ملیة حسیندن محروم صانی. بوملیة
فکرین بورژوالر قولینده ناپولیه‌ده طوتب، هر
بر صولراق کشیلرنی خلق سویو حسیندن محروم
یاصاونی-مین، حاضرگه قدر پوریشکیوبچ قورالی
دیب‌کنه اویلایدر ایدم. اولغنه اوزیندن صول
پارتیه‌گه منسوب کشیلرنی وطن وملة خائنلری صانی
دیب اشانادر ایدم. لکن، مع‌التأسف، برخطا
ایکان. بو-بزنڭ اوڭ ملتچیلرمزگه آرتق حسن ظن
ایکان. بزنڭ اوڭ ملتچیلرده شولوق فکرده وشولوق
قورال بله‌ن صوغشرغه یاراتالر ایکان.

مونه شوشی قدر متعصبه کورسیسکا فاتح افندینڭ
ایدییالی. ایکنچی‌ره‌ك عباره بله‌ن أیتکاندن اوڭ
ملتچیلرمزنڭ ایدییاللری.

قزق ایچون‌گنه مینشیکوفدن بر ایدیالنایا
کورسیسکا تصویر ایتدریب قارارغه ایدی. بو کورسیسکا
بله‌ن آنوق آراسینده نیقدر فرق بولر ایدی؟
اسلام اورنینه خریستیانلق، ترکلك اورنینه روسلق
دیگان فرقلرنی اعتبار ایتمه‌سڭ بلکه طابق‌النعل،
بالنعل! بولرلر ایدی.

«خیالمی، حقیقتمی؟» خدای نصیب ایتسونده موندی
کورسیتسکالر طار میلتچیلرمزنڭ خیاللرینده گنه
قالوب، حقیقت بولا کورمه‌سونلر!

دیپوتات افندی تیبینه کیلگاچ، فاتح، افندینڭ
تصویری آلدینده بوگولمی حال یوقدر. فاتح افندی
بو تیپده عرفی ملتچی «اتفاقچی» لره‌زنی بیك کوب
محاسینلری بله‌ن بیك گوزل تصویر ایتکان.

اتفاقچی آغای بر آول «کولاکی» دیپوتات
صایلانوب پیتربورغه کیلو، سیاست واحوال
اقتصادیه‌دن کمال خبرسزلکندن تاش؛ «اتفاق
المسلمین» پارتیه‌سیندن ثلثه نیندی اشلرکوته.
دیپوتات بولغاچ بوافندی اوزینڭ زورلغینه تماما
اشاناباشلی، بوزورلقنی عائله‌سینه‌ده سیزدرمکچی -

پیتر بورغدن اوقغان قزنی اویله‌نب قایتماقچی بولا. بو ملتچیگه دیپوتات بولغاچ، موڭار قدر یاراغان خاتونیغنه یارامی باشلی: ایکنچی خاتون (!) لقغه کورسیسکا آلماقچی واوزینڭ نادانلغینی قطع نظر بله‌ن، برعالی آبرازاۋانیه‌لی قزغه ایروخواجه (اوز ظننچه) بولماقچی بولا.

مونه بو— دیپوتات افندینڭ خاتونلرغه نظری، مساوات وعدالت دیگان نرسه‌لرنی آڭلاوی.

بو کشی، چن ملتچی، چن اتفاقچی واوزین مشروطیت طرفداری دیب آطاوچی!

رساله‌ده‌تاۋریچسکی دۋاریس حقینده، پیتربورغ اورام وۋاگون یوللری حقینده‌ده برنیچه‌ر معلومات درج ایتلگان. فاتح افندی بو رساله‌سینده اورنن طوغری کیترب اوزینڭ سیاسی دشمانلری بولغان، اتفاق المسلمیندن آیرولوب طروداۋایا گروپپا تشکیل ایتکان ملالردن بیك گوزل (!) انتقام ایته: آلارنڭ قیافتلرین بیك یه‌مسز تصویر ایتوب، حتی امام مسعودفنڭ قارا فه‌س کییوب یوروینه دینی وملی (بولرغه کیره‌ك) اعتراضلر قیله. قاره فه‌سنی عثمانلی مملکتینده، فقط، خریستیانلر (!!) غنه کیوب یوریلردی.

مونه بو— جدی محررنڭ، جدی تنقیدی!

مین هر کمنڭ وجدانه حریتینه صمیم قلبدن اشانغانیمه کوره، فاتح افندینڭ بوفکرین جنایت صاناماسامده، اتفاق! اتفاق! دیب قچقروب یوروبده اش اشله‌رلك خلقمز آراسینه، پارتیه تعصبی تاراتورغه طرشووینه تعجب ایتمی قالا آلمیم.

داملا

«ایشتکانمنیگنه یازامن»

مین ایچم پوشقان چاقلرده کوڭل آچارغه، یا که آرتوق شادلانغان وفکرمده اوتکرلانوب شمال طرفنده سیر ایتارگه حرکةلانه باشلاغان وقتلرده بازارغه، «سرای» زالینه کروب «یارتی کشی‌چای بر پریبور» آلوب قولیمه بر غزیته توتقان بولوب اوطره‌من؛ تیره یاغمده اوطرغان اونچی‌سی، تیریچی آغایلرنڭ قزو، قزو مناظره‌لرینی تماشا قیلامن وکوڭلمده نی بولسه ده‌تاراتامن؛ ایچم پوشقان چاقلرده بعض قزق، قزق واقعه‌لردن کوڭلمی آچقان کبی، اوتکرلاشکان وقتمده‌ده آلارنڭ همان شول اصول یزید وهمان شول الف با بحثلرندن مناظره قیلشوب بوغاز بوغازغه کیلوب یودرقلرغه جیتوشه یازغانلرینی کوروب: «بوخلق ایلان‌نیچك اش ایتارگه کیرك، وبو اون...نچی عصرده توروب قالغان ملت ایلان نیچك یکرمنچی عصر تیلی ایله‌ن سویله‌شورگه کیرك؟» دیوب فکرمنی اویلاغاندن ڭلله نیقدر آرتقه ایلنوب قویامن. («یاشلر هوالرده اوچالر، غصپرینسکی کبی اوزملتی آراسنده «یرده تورمیلر» دیوچی ملتچیلرینی‌ده بیوك شهرلارده‌گی عالی بنالرندن چغاروب شوندی اورنلرغه — پراصطوی-چن تاتارلر آراسینه کروب برآز «صوونرغه» قوشار ایدم.)

عادتمچه بوکونده قولیمه غزیته توتب قرری قربغنه قاراب اوطرسام یانمده‌غی اوستالده‌شا کردصماق شماغنه کییونگان ایکی آدم قزوب سوزگه کروشدیلر:

- افندم! بر حسن ظن قیلوب تورغان غزیته بار ایدی اولده مین دیگانچه بولمی توره ڭلی.

- بیك قزق ایکان: آنڭ‌سین دیگانچه‌بولماوی!؟ صوڭ اول قایسی غزیته، ڭلله «وقت»می! ڭلله آنڭ نومر صاین: «یاشلر» دیوب تاماغن کییره کییره ایرکنلاب قچقروینه رضا توگلمی‌سڭ؟ ڭلله باش مقاله‌لرینڭ سیاسیلرن «ن. ۆ.» غزیته‌سندن بر توتام قالمی حتی بعضسنی شوندانوق ترجمه ایتوب اویالغاندن بیك آزغنه یاشلده بویاب چغاروینه ایچڭ پوشامی؟ («فینلاندیه‌ده سه‌یم» مقاله‌سی بولورغه کیرك ۲۹۹ وقت)

ـ بوقلا، اول توگل، آگارغه آبدری تورغان اورن یوق، اوزڭ اویلاب قاره! شول قدر تیران آلتون بازلری قازوتقان ناشرلر ویوزدن آرتوق خدمتچیلی بیك زور تیپوغرافیه خوجه‌سی محرر آغزندن سینڭ ایلان مینم کبك بر تیلم ایکمککه محتاج کشیلرگه نیندی فائده‌لی سوز ایشتمك کیرك!؟ قلده یاری آلار انصافلی «اعتدال»دن تهلیل اینه‌لر مین آلاردن «احتیاط» دن تسبیح کوتکان ایدم، (خدا قوشسه، اشلر زورایسه آنسیده بولور ئلی.)

ـ بلکه سین اعلانلری زور، یازوچیلری کوب وطاوشلریده آغزغه صیماصلق: «قازانغه بر غزیته کرك!» دیوچیلر بولغاچ «اخبارغه مکبا» کیتکانمی ایدك؟

ـ یوقلا سین بتونلای بمراحله یوریسك! مین آگارغه باشدوق حسن ظن قیلغانم یوق. اورنیده یوق: شول قدر یووان کوپیصلر، ملالر وبیك ملی محررلـــر طرفندن چغارلغان غزیته‌دن ارلاگاننی تابارغه ممکن‌می؟

ـ خیر! بلدم: سین مدرسه‌ده چاغنده آیلر یولدزلار حقنده یازیلغان اثرلرنی اوقورغه اخلاصلی ایدوك شیكللی! حکمة درسلرنده‌ده برنچی مناظر ایدك، شولای بولغاچ اویلارغه ده اورن یوق. مطلقا «یولدز» در. آنده آیغه سیاحت‌لر یازولغاننی کورکاچ حسن ظن قیلغاندورسکده، آنڭ ترجمه ایکاتن بیگراکده بالالرغه طبیعیات حقنده معلومات بیرور ایچونگنه یازلغان بر خیالی سیاحت‌دن عبارة ایکانن بلگاچ..

ـ (سوزن بولب) سین ایبداش مینی بیگراك مسقل اینه باشلادك! بارا تورغاچ «بیان الحق» نیده تصدروب قویارسك آگا قدر تیزره‌ك اینوب قالورغه کیرك: مینم توغری بولور دیب ظن اینکان غزیتم «اصلاح» ایدی. هم واقعا بیك آرتوق منافقلق اینمادی فقط برنرسه بار اوله:...

(شول آراده ایکنچی اوستالدن قولینه ژ. لیستوك غزیته‌سی توتقان کوزلیکلی برکشی کیلوب: «مونه بارك الله شولای کیرك، توغری اینه؛ معلم بولسه‌ده شاکردلر آغزی بله‌ن سویلی تورغان غزیته‌نڭ توغریلغینه انکار اینمی» دیدی.

معلم ـ (بابایني صنار ایچون بولورغه کرك) بابای سین نیك اول قدر اصلاحچیلرغه اشاناسڭ؟ آنده‌ده شول اوزبزنڭ مدرسه‌لردن چقغان «تای قولاقلر» غنه بیت ایدی.

بابای ـ مونه شول «تای قولاق» دیب مسقل اینه‌رگه تیله‌گن یاشلرده، مین سین اویلاغاننڭ عکسن اویلیمن؛ سین بلکه یاشلر عموما یگل عقللی بولالر، برگه قاریشه‌لر دیما کچی بولاسڭدور! امامین کیریسنچه: یاشلر توغری وصاف کوڭللی بولالر، آلارنڭ «می» ـ موزگالرینه «رتبه کاپیتال دیگان نرسه‌لر کروب انسانده بوله تورغان طبیعی صافلق وتوغریلقنی بوزماغان؛ شونڭ ایچون آلار ـ یاشلر، نی اینسه‌لرده بایلر کبك کیسه فائده‌سینه، توره‌لر کبك میدال ایچون وروحانیلر کبك قورصاق فائده‌سینه‌غنه سویله‌می کوڭلینه کیلگان حقیقةنی ـ عموم خلق فائده‌سینی سویلیلر وعموم خلقدن آیریلوب یاشاب بولمغاننی آڭلاتورغه طریشه‌لر دیب بلامن؛ طبیعی کوڭل‌گه برنچی مرتبه حقیقة وتوغریلق کیله، اگر آنی، یالغانلر ایلان یاشل یـا صاریغه بویاب چغارماسالڭ شول طبیعی قب قزل ـ ماتور توسی ایلان آغزدن آطیله» دیب، یاشلك ویاشلکده‌گی فکرلر حقنده فیلسوف «لوك» نڭ بعض اصللرون بیان اینوب سوزن تأکید ایندیده زالدن چغوب کیتدی. بو افندیلر ینه سویله‌شورگه‌توتندیلر):

معلم ـ بابا اینه باشلاغان ایدم ـ اصلاحنڭده عیبی: شاکردلرگه خط حرکة واوقو پراغراممالری کورساتمادی آندن صوڭ مدرسه‌لرنڭ گل نچار طرفنغنه یازدی...

— ایبداش سینك غزیته‌لر حقندغی فکرك توغری بولسه‌ده صوگغی سؤاللرك برآز اورنسز راق کورینه؛ اویلاب قارارغه کیرك: خط حرکة نیندی بولورغه وآنی کملرگه‌گنه کورساتورگه یاری؟ شاکردلرنك مقصدلری نرسه؟ البته اصلاح لکن بر «اصلاح» غزیته‌سینك گنه ایشی بولمی بلکه بتون روسیه مسلمانلرینك ایشیدر. «اصلاح» نك اوستنه توشکان خدمت شول بتون تاتار خلقی اشانوب یورگان مدرسه‌لرنك نچارلغن وآنده ۱۲-۱۳ سنه‌لر یاتو عمرنك ایك قیمتلی وقتن ئه‌رم گنه ایتو ایکانلگین کورساتو وخلقغه حقیقی مدرسه اسمینه لایق قولبزده بر نرسه‌ده یوقلغن آگلاتودر.

بو توغریده اصلاحچیلر بسمله بحثنده اوقغان: «دفع مضرتدن باشقه جلب منفعة بولمی» دیگان قضیه‌لرنی خاطرلرندن چغارمادیلر. پراغراما مسئله‌سینه کیلساك: بزده موگا قدر چقغان پراغرامالرده شاید جینسه کرك. تیك اوقتوچیلر بولسون؛ مدرسه‌لرنی قاراسونلر؛ بو فنا حالتدن چغاروب روحلی یاصاسونلر.........

بو افندیلر شول اورنغه ینکاچ مینم درس وقتم بتوب چغارغه مجبور اولدم. آخری بار

«قازاق»

طومسکی مسلمانلرینده ترقی اثرلری.

بایلقنك بارلیغی، خلقده تعصبنك یوقلیغی واش باشنده‌اولان معلملرنك فکرلی ومعلوماتلی اولووی، طومسکی مسلمانلرینك استقباللری پارلاق وگوزل اوله‌چقی اوز اوزندن ظاهر. حاضرنده طومسکی مسلمانلری اوچ منتظم ایرلر مکتبی رشدیه قسملری ایله تربیه ایدییورلر. نصیب اولسه کیله‌چك سنه ایچون بر قزلار مکتبی صالمایه‌ده حاضرلانه‌لر. شاید بو اش سویلانوبکنه قالماس امیدنده‌من. ایکی مکمل قرأتخانه آچیلدی. یکشنبه وبیرام کونلرینده خلق رغبت ایله قرأتخانه‌لره کلوب، تورلی جریده ورساله‌لر اوقیلر. قزان‌دن کلمش معلملرنك اجتهادی ویرلی معلملرنك یاردمی سایه‌سنده، قش بوینچه، یاشلر جمعیتی واوقومی قالغان کشیلرنی اوقوتور ایچون درسخانه‌لر دوام ایتدریلوب تورلی معلومات ویریلدی. یاشلرك بوکبی اشلره رغبتلری واوقورغه طرشولاری شایان شکران بر ایشدر.

بیان الحقده یالغان وافترادن عبارت بر پراتیستنی بو اشلر واعظگه نسبت بیریلوب یازیلسه‌ده، واعظ شخصی فائده‌سنی کوزاتوب جمعیتلرنی تاراتوغه‌غنه سبب اولدی.

ایکی بیرده قارتلر ایچون هفته‌لیك وعظ جمعیتلری دوام ایدوب، حیات مبارزه‌لرینده غلبه فقط علم ایله‌گنه اوله‌چقی خلقنك قلاغینه تمام سنگدیرلدی. شونك نتیجه‌سی اوله‌رق برنیچه فکرلی مسلمانلرنك کیله‌چك کوزگه بالالرینی روس مکتبلرینه ویرمایه حاضرلاندیکلری مسموع اولدی. حتی ایشتدیکمه کوره حضرت بالذات اوز بالاسنی دولت مکتبلرینه ویرمایه حاضرلانه ایمش. حضرتنك خلقغه نمونه اوله‌رق بو اشنی قیلماسی بحق شایان تقدیر بر اشدر. طومسکی‌ده بالالرینی روس مکتبلرینه کرتوب اوقتورلق وبونك فائده‌سنی آگلارلق بایناق ذاتلر بار فقط عرض شخصی‌سی ایچون بتون وجدانون صاتقان ضیالیلق اسمون بلچراتوب بروچی پارازیتلرنك بلور بلماس بو فکرگه قارشو سویلاولریگنه بر آز ضرر ایته‌در.

لکن طومسکی مسلمانلری آلدی کیلمشاك پارازیتلر سوزینه قاراب اوزلرینك سعادتلرینه سبب اوله‌چق روس مدرسه‌لرنده بالالرینی اوقتونی البته انکار ایتماسلر، اوقتورلر.

جمعیت خیریه آچارغه رخصت صوراب محلنه مراجعت ایدیلدی. یاشلر آراسنده ینه رسمی بر

جمعیت آچو فکری جاری اولوب اول جمعیت اطرافنده‌گی مسلمانلر آراسنده معارف طارالماسنه ده اجتهاد ایده‌چکدر. مسلمان مکتبلرینه یاردم ایتماسنی صوراب شهر اداره‌سنه مراجعت ایدیلگان ایدی. شهر اداره‌سی بر سوزسز مسلمان مکتبلرینه آلتی یوز صوم تعیین ایدوب قویغان. بو توغروده مسلمان غلاصنیلر شول مجلسکه حاضر بولماینچه بیك زور خطالق ایتدیلر ایسه‌ده جهالت معفو دیه قالدیرمایه مجبور اولنه‌در.

اگر غلاصنیلر حاضر اولوب معین صومغه رضا اولماسه‌لر مکنی تعیین ایده‌چك اولغانلر ایمش.

ایشته بو کبی واقعه‌لر مسلمانلرغه، آندی اورنلرده اوز فائده‌لرین کوزاته‌چك کشیلر فقط روس مدرسه‌لرینده‌گنه ینشه‌چکی، بیك یاخشی آکلانسه کیره‌ك.

صوکره طومسکی‌ده خاتون قزلرده حرکت که‌کیلوب بر نیچه مرتبه جمعیتلر یاصادیلر. جمعیتلرده جریده‌لردن اوزلرینه عائد مقاله‌لرنی اوقوب، فکرلر سویلاشوب استقباللرینی وقزلرنی اوقتونك لزومی مسئله‌لرینی قایغرتشوب بیك درد ایله حاضر اولالر. بواش البته باشده یواشراق باشلانسه‌ده بارا بارا زورایووی امید ایدیله‌در.

مسلمانلرنك ترقی ایدولرینه طومسکی‌ده روس ضیالیلریده بیك یاخشی قاریلر. هر اشده مسلمانلره رعایه‌لر کورساته‌لر. بونی اثباته شهر اداره‌سینك بر سوزسز آقچه تعیین ایدویده کافی اولوب، اگر مسلمانلر اوزلری فائده‌لنه بله‌چك اولسه‌لر روس ضیالیلری یاردم ایده‌چکلردر.

ایشته طومسکی مسلمانلرینك حاللری شول کیفیتچه اولوب اهملی وسیونچلی باشقه یرلرده عبرتلی‌در. جناب حق اشلرینی یولغه صالوب مقصودلره ایرشوگه نصیب اینسون.

ا. بیکفواف.

اداره — شخصی یرلری ایچون اداره مسئولیتنی اوز اوستینه آلمیدر.

غزیته‌لردن

«وقت» غزیته‌سی قزان شاگردلرینك مدرسلرگه عریضه بیرگانلکلرین یازغاندن صوك دیه:

«یولدز» بو خبرنی یازغاندن صوك بویله دیه‌در: «مدرسلرنك بو عریضه خصوصنده نیندای فکرده بولندقلری معلوم توگل، لکن، ظنمزغه کوره مذکور طلبنامه‌گه ۵ کون اچنده جواب بیریلونی طاب ایتولری اورنسزراقدر. چونکه مدرسه‌لرنی برلشدرو کبی اهمیتلی ونزاعلی مسئله‌نی بوندای آززماننده حل قیلو اصلا ممکن توگلدر. بونك ایچون بش کون توگل، بش آی وبش یلده آز بولور. مدرس افندیلر بو عریضه‌نی شاید اعتبارسز قالدرماسه‌لر کرك.»

بزنك فکرمزگه کوره: شاگردلرنك عریضه وطلبلری اساسا بیك اورنده اولوب، شول طلبلرنده نق طورغه وملتنك حیاتنی تلاگان آدملر بونلرغه یاردمده بولنورغه تیوش‌در.

بش کون مدت قویو بزنگچه‌ده آزدر. لکن بش یلغه هیچ حاجت یوق. مدرسلر بونی اشلیك دیسه‌لر کیله‌چك کوزگه قدر کیکاشوب بونك حقنده بر تدبیر یوروته باشلارغه ممکندر. خصوصا جای کونی مدرسلر بوخصوصده جیولشلر یاصاب قرار بیررگه بیك اوگغایدر. اگر حاضرگی کبی نیشلگانلرن وآخرلری قایا باروب تره‌له‌چگن اوزلریده بلماینچه، کشی سوزنده اعتبارغه آلماینچه طورسه‌لر، مدرسه‌لرنی برله‌شدرو مسئله‌سینی حل ایتارگه ۵۰ یلده ۵۰۰ یلده یتماز، اول مسئله مدرسه‌لرنك انقراضی آستنده اوز اوزندن وقتیله حل ایتلور، لکن بزنك فائده‌گه بولماس!.. اصلاح ایتلورگه ترکیه‌گه ایکی یوز یل وقتده یتمی، بلغاریاغه وباپونیاغه یکرمی اوتوز یللرده یته!

موننك اوستينه برسوز آرتدررغه‌ده حاجه کورنمی.

«برهان ترقی» غزیته‌سی بو نومروسینده مصطفی لطفی اوستوندن دانوس یاصاب حبس ایتدرگان کشیلرنی اسملری بله‌ن درج ایته. بولر آراسینده اسحاق اسکندروف، ایشقوزینوف، علی ملا وعبدالرحمن ملالرده باردر.

اگر درست بولسه، نیقدر یوز قارالق!

اگر یالغان بولسه «ب ترقی» طرفیندن نینده‌ی زورجرئت وافترا! قزقلی حساب: «ب ترقی»نك ۱۸نچی نومروسینده ۱۶ توته‌ل (باغانا)یازو بار. شول جمله‌دن ۹ توته‌لی جمعیة اسلامیه اعضالری بله‌ن سوکشکه صرف ایتلب، فقط ۷ توته‌لی باشقه مقاله‌لرگه آچق قالغان.

«ایدل» غزیته‌سی دارالمعلمین آچو لزومی حقینده گوزل برمقاله یازب آخرنده دیه:

«بزگه معلملر کراك بولغان صایون آغز کرتارب، استانبولغه وارمق ملت آقچه‌سن اسراف ایتمك ایله بزنك حاللر اصلاح ایدلمز. آندن کتورگان ۳–٤ معلم ایله عموم اولاد ملت تربیه ایدلمز کوب اولسه دورت معلم کتوره بلورمزده بشنچیسنه آقچه‌مز قالمز.

ذاتا ترکچه دگل، تاتارچه بلمگان تاتار بالالرینه تاتارچه بلمگان تورك معلملرینی مکتبلرمزگه توتوروب بالالرمزنی تعلیم ایتدرمکدن، اول قرداشلرمزدن بردرجه تعلیم وتربیه کورمش، قابلیت واستعدادلری آرتمش معلملرمزنی تربیه ایتدرمك واصول تعلیمنی اویره‌تدرمك بزنك اوچون موافق هم استقبالمز اوچون فائده‌لی اولسه کراك ظن ایده‌رم.»

گوزل فکر. مدرسه حسینیه‌گه‌ده تاتار مالالرین ترکه‌شدره‌بز دیب عثمانلی مملکتیندن معلملر کیتررب مشغلنسه‌لرده ئله نیقدر ثمره‌سی کورنگانی یوق ئلی:

«نور» غزیته‌سینده «دین ومعیشت» محررلریندن ف. سیه‌انی دیگان کشی مدرسه‌لرنی اصلاح ایتسه‌ك خراب بولابز دیب بیك قایغوروب یازا.

غزیته‌سینه کوره محررلر طابلا طاغی: اول بیچاره بروقت «معیشت» صحیفه‌لرینده اداره مشروطیه‌نك اسلامغه خلاف ایکانلگین اثبات ایتب آزابلانغان ایدی.

طبرچنگز بیچاره‌لر! اوزاقلامای اوزگز، مسلکلرگز کامیدیه صورتینده تیاترو صحنه‌لرینه‌گنه قالاچقدر.

«یولدز» غزیته‌سینك ۲٤۹ نچی نومروسینده «بغری‌یانق برامام» امضاسی بله‌ن قزان اوچیتلسکی اشکولاسی حقنده بر فیلیه‌تون درج ایتولگان. امام افندی مقاله‌سینده بو اشقولانك بزنك ایچون بیك زور اهمیتین بیان ایتوب، موندن چغا تورغان معلملرنك تاتارچه بلولرینه‌ده طرشولسه بزنك ایچون آنق معلملر بولور ایدی دیه‌در. باشقه‌لر آراسنده «الاصلاح» دن‌ده زارلانب آلا:

«الاصلاح» غزیته سینك فلاگی شاکردلر فایده‌سین کوزه‌تو واوقوده بولغان آغرلقلرنی جیکلایتو بولغانلقدن بیچاره قارانغیده آبتراب یورگان فقیر شاکردلرگه یولداش بولوب یوللار کورسه‌توب اشقولانك پراغرامماسن، قبول اصوللرین، زیمستوادن یاردم (استیپیندیه) آلور ایچون عریضه فورمالرین وغیری غیری نرسه‌لرنی طبع ایتسه شاکردلرگه الوغ خدمت وفایده‌لی براش بولور ایدی. لکن مع التأسف «الاصلاح» غزیته‌سی شوشی وقتقه قدرلی اشقولا حقنده بر سوز یازغانی یوق!» دیه‌در.

اشکولا حقینده «الاصلاح»ده برنیچه مقاله‌لر یازلساده اداره‌دن کیلمه‌گان سبب بله‌ن باصدرلمی قالدررغه مجبور بولندی. موننك اوستینه‌ده «الاصلاح»نك

ژورنال توگل، غزیته ایکانینی؛ مقصدیمز: حاضرده، کوزلرمزنی بویاب طورا طورغان، مدرسه‌لرمزنی شاگردلرگه طانوتیب آلارغه بو حالنده قالو یارامی ایکانچیلگینی کورسه‌تو ایکانینی اعتبارغه آلونسه «الاصلاح»دن زارلانرغه اورون قالمیدر.

امام افندینك اوزینگن دیدکنچه، حاضر، اشغولاغه کرورگه تله‌وچیلرنك مقداری، اورون صیدرغانندن‌ده کوب آرتق بولب، آنگار بیرله طورغان پراشینیه‌لرنی غزیته صحیفه‌لرنن یازوغه احتیاج یوقدر.

ظنمزچه: معیشتمزنك بتون نقصانی آلدمزده‌غی یوللرنی بلمه‌گانلکمزدن توگل، بلکه حاضرگی حاللرمزنك قباحتینی آنگلاماغانلقمزدن یاخود آنگلابده ایکنچی یولغه کررلك قدرتمز بولماغانلقدندر.

یولدزغه اعتراض

یولدز ۲٤۷ نومرنده اوزاتو سرلوحه‌سیله بر مقاله یازغان وشول مقاله‌سنده ایشته، بزنك دیانت وملیتمز! دیو آلوب کیتوب «مز، مز» دیه‌متکلم مع‌الغیر صیغه‌سنی استعمال ایتوب اوفاغه‌باراچاق حسن عطا افندینی اوزاتا توشمگان کمسه‌لرنی تمام اشدن چغاروب سوککان. یولدزنك اوز سوزنچه شهر امام ومؤذن‌لرینك آنی اوزاتاتوشماولرینك معنا وتفسیری بو ایمش!..

بز بونده اوّل بر نیچه سؤال قویامز:

۱ — اول کیته طورغان وکیتکان کشی شول قزاندن سایلانغان کمسه‌می؟

۲ — قاضی بولوب کیته‌چك کمسه‌نك قایچان کیته‌سی یولدزده وقتلی بلدرلگانمی ایدی؟

۳ — یولدزنك اوز طرفندن اوزاتو پلانی‌کورساتلدیمی واوزی اوزاتا توشدیمی؟

بو اوزاتماو شوندای بر نازك اعتراض‌درکه قزان ملالرینه یولدز یازغان عیب‌لرنك عکسینی یازدرتورلق در. بز اوزمزگه مسلکداش وفکرداش بولغان بارچه ایبداشلرمز ایله یولدزنك سب‌وسوگولرینه اوزکلی اعتراض قیله‌مز واوز سوزلرن متکلم واحد صیغه‌سیله اوزینه‌گنه قایتاروینی طلب قیله‌مز. آنك صوگنده‌علاوه‌دیه‌مزکه‌دوغاونی‌صابرانیه حاضرگی‌عطالنن بولوب تورغانن آنن کیتوچی «قاضی»نی اوزاتدکنی اوزاتمادك نی؟..

اوزاتورغه توشمگان‌ملا.

شرق وغرب عالمندن.

آوروپاده‌گی دارالفنونلر

	دارالفنون	عددشاکردان
گرمانیاده	۲۱	٤۹۰۷۹
فرانسیاده	۱٦	۳۱٤۹٤
آفستریاده	۱۱	۲۹۵۰۹
انگلتره‌ده	۱۵	۲٤۲۱٦
ایتالیاده	۲۱	۲٤۲۸۱
روسیه‌ده	۹	۲۳۲۵۰
اسپانیه‌ده	۹	۱۲۳۰۰
اسویچره‌ده	۷	۰٦٤۸۵
بلگیاده	٤	۰٦۰۷۹
اسوه‌چده	۳	۰۵۲٦۲

رومانياده	٢	٠٤٩٤٩
فوللانديادە	٥	٠٤٠٢٠
يونانستانده	١	٠٢٥٩٨
پورتوغالياده	١	٠١٧٠٠
نوروەجياده	١	٠١٦٠٠
دانيمارقەده	١	٠١٤٥٠
صربياده	١	٠٠٦١٨

بونلر حكومتلر ادارەسنده اولان رسمی دارالفنونلر اولوب خصوصی ويا رسمی عالی وفن مكتبلری بوكا داخل دگلدر.

دنياده الڭ اوّل تأسيس ايدلمش «كليه» (بريوك مدرسه وياخود دارالفنون) آفريقاده مغربڭ پايتختی اولان «فاس» شهرنده اولمشدر. بو «كليه» ٩٠٠نچی سنهٔ ميلاديەده يعنی بوندن تمام بيڭ سنه اوّل مسلمانلر طرفندن تأسيس ايديلوب (كليهٔ قيروان) ناميله شهرت بولمشدر. آوروپا شاكردلری بو مدرسەيه گروه گروه كلەرك مسلمانلر ايله برلكده علوم عاليه تحصيل ايدەرلردی. بومدرسه بوكون دخی موجود ايسەده نظام وترتيبی بوزيلوب عادی اسكی مدرسەلر درجەسنه تنزل ايتمشدر.

معارف عموميه

الڭصوڭ استاتستيقەغه كوره مشهور حكومتلردەگی (عمومی تعليم) شو حالدەدر:

بلگياده ١٠٠٠ كشيده ٩٩٨ كشی ابتدائی تحصيل كورمشدر. گرمانياده بيكده ٩٩٠، اسوەچده ٩٨٩، بويوك بريتانياده ٩٢٠، شمالی آمريقا حكومتنده ٨٩٣، فرانسياده ٨٥٠، يكی زەلانديادە ٨٤٦، آفستريادە ٦٤٤، فينلانديادە ٥٣٥، ونگرياده ٥٢٢، ايتاليادە ٥١٥، رومانيادە ٢٢٠، روسيەدە ايسه ٢١٢ كشی اوقو ويازو بيلمكدەدر.

آفغان اميری بتون مملكتنده بولغان ضيالی عالملرنی جييوب، مكتب، مدرسەلرنی نيچك ايتوب اصلاح ايتەرگە هم وقف اشلرنی نيچك ايتوب ترتيبكه صالورغه كيرەڭ ديب مذاكره ايتمش. شولوق مجلسده مذكور اشلرنی قارار ايچون ضيالی علمادن برقاميسيه ياصالوب، بو كوندن‌ده اشكه توتنورغه امر ايتمش.

بويل آمريقه «واشنغتون» بايلرندن كارنچی نام ذات نشر معارف ايچون ٤ ميليون روبله بيرمش. موندن ئلكده يكرمی ميليون‌غنه بيرگان ايكان.

«خلمت» غزيتەسينڭ يازونه كوره «مدينه» شهرنده بويل «حميديه» اسمنده برعالی مدرسه آچلوب، عرب، ترك تلندن باشقه فرانسوزچه، انگليزچه تللر كريتلوب، هرتورلی ياڭی فنلر اوقتلەچق ايمش.

تركيەده دياربكر ولايتنده بولغان: ترك، عرب، يهودی، ئەرمەن، كورت هم باشقه جنس خلق ئللە نيچه مرتبه سلطانغه بتون ولايت ايچون بر «تجارت مكتبی» آچلسون ديب عريضه بيروب‌ده اعتبارغه آلنماغاچ اوز آرا آقچه جييوب براورته درجه «تجارت» مكتبی آچارغه قرار بيروب اشكه توتنمشلر.

انگليز بايلرندن وليلم خوريج بيرس مملی بر عاليه مكتب فايدەسينه ٤ ميليون صوم اعانه ايتمش.

مصرده قزلر اوقو ايچون حكومت، اهالی، اجنبيلر طرفندن بنا ايدلگان بيك كوب ابتدائی اورته نظاملی مكتبلر، دارالمعلماتلر بولوبده مدرسهٔ عاليه يوق ايدی. حاضرده آمريكاليلرنڭ اجتهادی برله (شارع عباس) ده بر اوردون آلوب (قزلر مكتب) عاليسی بناسينه تتونغانلر.

بو مکتب عالی‌نڭ فقط بناسی ایچون ۱۶۰ مڭ صوم قدر آقچه صرف ایدوگه تعیین ایتکانلر. بو مکتب‌نڭ ۲۰۰ قدر کشی توروولق لیلی قسمی‌ده بولاچق ، عربچه ، انگلیزچه ، فرانسوزچه تللر ، آوروپا آمریکاده‌غی مکتب عالیلرده اوقوله تورغان درسلر اوقودیله‌چقدر .

بوڭا باشقه: معلمه یتوشدرو، موسیقی (موزیقه) اوگراتو، قول هنرلری اوگراتو نقش ، تصویر اوگراتو ایچون مخصوص قسملری بوله‌چق .

داخلی خبرلر:

«چیستایدن»

مدرسه، کمالیه‌ده بارسی آلتی-جیدی معلم بولوب، بولار، کزدن بیرلی تاماقلارندن (باری ۷ صوم‌برابرینه) اوقته‌لر ایدی. مارت کرگاچ مدرسه‌گه اوطون آلورغه آقچه‌لری اولمادغندان‌بیچاره شول معلملردن ایکی‌شه‌رصوم وظیفه‌لرن قصوب بیشه‌رصوم، وظیفه بیردیلر.

بو معلملر آراسنده بیك اجتهاد ایله اوقتوچیلری اولسه‌ده، چیستای‌خلقینك اعتبارسزلغندان وخدمتلرن تقدیر ایدوچی اولمادیغندان «بز اورمزنی بولای تحقیر ایتدروب تورغانچی آولغه قایتوب خدمت ایته‌مز» دیوب اورنلرن تاشلاب کیته باشلادیلر. ایکسی کیتدی قالغانلریده‌کیتارگه تورالر.

اویات! چیستای خلقینه یوزار مڭلاب بایلری اولاتوروب بر مکتب تربیه ایته آلماولرینه.

آسترخان غوبیرناسی «آختوبه» صووی بوینده بولغان آوللر ایچون، بر جمعیت یاصالوب هر تورلی غزیته‌لر یاکی رساله‌لر آلدروب مذکور صو بوینده بولغان آوللرغه تاراتورغه هم شول واسطه برله خبردار ایته‌رگه خدمت ایتو بولاچق ایمش.

بلبای‌اویازی «قسقه‌یلغه» آولنڭ‌مکتبنده‌قرآن، علم‌حال، قرائت ترکیه، حسابدن امتحان بولوب، بتون محله‌خلقی بیك شادبولوب‌تارالدقلارنی‌یازالر.

صادق علکایف‌که چیستای اویازی «اشناك» قریه‌سنده مکتب صالدروب بیرگان ایچون محله‌خلقی طرفندن تشکر ایتدوب یازالر.

آسترخان غوبیرناسی بختیار آولینده بوصوڭ یللرده بر مکتب بنا ایتولبده، بعض بر نادان قارتلرنڭ بز ایسکیچه اوقته‌مز دیب مکتبکه کرب بورچولرندن‌زارلانوب یازالر.

بخاراده درسلر تعطیل اولندی، طلبه‌نڭ اکثری وطن‌لرینه قایتدوب کیتدیلر. (آلتی آی استراحت(؟) ایده‌چکلر).

آسترخان شهرنده « شورای اسلام » جمعیتی ایچون ۳۵ مڭ صوم‌غه بریورت آلغانلار.

بزم قزانیلر ایسه مکتبلرنده روسچه اوقتورغه کیره‌ك توگل، دیب جمعیت صاین سوگشو ، تیچقرشو برله وقتلرن اوتکه‌رمکده‌لر.

نمنگاندن خبر بیرولرینه قاراغانده: مذکور شهرگه یاقن «توره خان» دیگان برده اسحاق‌خان اسملی کشی طرفندن برمطبعه آچلاچق ایمش.

استرلیتماقده دورتنچی محله مدرسه‌سنده بوباقن آراده کیچ برله تره‌زه‌دن اوغریلر کروب شاگردلرنڭ نرسه‌لرنی آلوب چقغانلر دیب اوکفایسزلانوب یازالار.

ایدل غزیته‌سنڭ یازونه قاراغانده آسترخاننڭ ملی بایلرنڭ همتی ایله موقت بر دار المعلمین آچارغه قرار بیرمشلر.

ترجمان غزیته خبرنه کوره قزان طرفندن کیتکان، سیاح آرتیسلر ٣١نچی مارتده باغچه سرای‌نڭ اوزنده «بختسز یکت» اسملی اثرنی اوینناب، یالطه، آقمسجد، کوزلوه شهرلرینه باشقه اثرلرنی قویار ایچون کیتکانلر.

قارغالی مسلمانلرینه هم اورنبورغ اویازی قزاچی مسلمانلرغه ترقیون اسلام جمعیتی آچارغه اورینبورغ غوبیرناتوری طرفندن رخصت بیرلمشدر. اورینبورغ مسلمانلری طرفندن مکتب اشلری خصوصنده صایلانغان کامیسیه ١٨ ماده‌لك برلائحه توزوب پیتربورغه مسلمان فراکسیه‌سی اسمنه کوندرمشلردر.

باغچه سرای‌ده بو یاز دار المعلمین معلملرندن برنیچه‌سی طرفندن، آول معلملرینه هم باشقه معلملرگه مخصوص «توسیع معلومات» صنفی آچلاچقدر. بو صنف ایکی آی دوام ایتوب، عربچه، روسچه، ترکچه، حساب، کتابت، جغرافیا، تأریخ طبیعی واصول تربیه‌دن درس ایتلوب، کنعان، عبدالله ونور الدین افندیلرنڭ اداره‌سنده بولاچقدر.

طومسکی‌ده: غرادسکوی دوما مسلمانلرنڭ صوراوی بوینچه مسلمان مکتبلرینه ٦٠٠ صوم تعیین ایتمش.

طومسکی‌ده: خاتون، قزلر اوز آرا هفته‌لك برجیولش، یاصاب تورلی غزیته‌لر، یاکی رساله‌لر اوقوب، خاتون قزلر حقنده فکرلر سویله‌شوب، اوز حاللرینی قایغرتوشالار دیب یازالار.

قزان خبرلری

بو نومرو بله‌ن مشتریلرمزگه «ایفیدرا» رساله‌سی یبه‌روله‌در.

مدرسه‌لرنڭ بعضیلرنده امتحانلر بتوب شاکردلر ایولرینه تاراله باشلادیلر.

٧نچی آپریلده قزان استودینتلرینڭ بعضیلرینه امتحانلر یاصالدی. نی سببدندر استودینتلرنڭ کوبره‌گی امتحان بیرمسکه تلاب وایبداشلرینه‌ده بیردرمسکه طرشسه‌لرده بولدره آلمادیلر. امتحانلر اونیۋیرسیتیتنڭ موزه‌خانه‌سنده یاصالغانلقدن امتحان بیرماوچی استودینتلر کره آلمادیلر.

شرق کلوبینڭ ٢٧نچی مارتده بولغان عمومی مجلسنده، کلوب ایچون کتبخانه آچارغه قرار قیلنمش ایدی. حاضرده کتبخانه ایچون اعضالر طرفندن اعانه‌لر جییلا باشلاندی.

مدرس‌لر آراسنده توحید مدارس حقنده مذاکره‌لر باشلاندی. یاکی بیسته امامریله اوزلرینڭ مدرسه‌لرینی برله‌شدررگه قرار قیلغانلر دیب ایشتله.

٢١نچی آپریلده بیشبالطه‌ده سعادت امیرخانیه‌نڭ قزلر مکتبینده امتحانلر باشلاناچق. امتحان کوررگه تله‌گان خانملر ٩–٣ ساعتکه‌قدر ملاعبدالله امیرخانی یورطینه تشریف ایتسونلر.

امتحانلر ٣ کونگه صوزولاچاق.

قزانده ژولغاده ١٠نچی آپریلده بوز آغا باشلاب حاضرنده، بوزدن تمام آرچلدی. شوشی کونلرده نیژنیدن پاراخودلر کیلدی.

٤نچی آپریلده جمعیة خیریه‌نڭ عمومی مجلسی، ایسکی‌لك طرفداری آغای انیلرنڭ طرشولری سایه‌سنده بو یل جمعیة خیریه‌نڭ قزلر مکتبین روسچه کلاص قبول ایتب رسما آچماسقه قرار بیرلگان ایدی.

طبیعی، بوقراردن صوڭ، اداره اعضالری، حاضرگه قدر غیر رسمی دوام ایتکان، مکتبنی یابارغه مجبور بولغانلر، وبارب یابدرغانلر (اوزلری بو فکرگه اشتراك ایتمه‌سه‌لرده) حاضر ایندی، شول روسچه کلاص قبول ایتمه‌س ایچون رسمی آچماسقه خلقنی اغوا ایتکان آقای انیلر—اوزلرین خلق کوز آلدینده یخشی کورسه‌تر ایچون اداره اعضالرینه نیك مکتبنی یابدگز؟ دیب بەیله‌نوب یوریلر.

روایتلرگه کوره بومسئله‌نڭ روحی: احمدجان آبظی سیداشف نڭ فخری اعضا صایلانا آلمی قالوی ایکان.

«مدرسهٔ محمدیه» ده امتحانلر بتدی. شاگردلر پراخود توشکاننیگنه کوتوب طورالر. امتحانلر عمومیتله یخشی چقمامش. رشدیه شاگردلریده بعض خلفه‌لرنڭ درسلرندن بز برنیده آڭلامادق آڭلاتمادیلر دیب امتحان بیرمه‌مشلر. اعدادیه طلبه‌لری، بزگه قش بویی برره‌تلی درس اوقوتلماـ دقندن، اوقوماغان درسلردن امتحان بیره آلمیمز دیب، اوّلدن‌وك بلدرمشلر.

«مدرسهٔ مرجانیه» مدرسلری شاگردلرندن بویل امتحان آلماسقه اوز آرا قرار بیرمشلر ایکان.

بو اشکه اهل محله‌دن برنیچه کشی، قش بویی شاگردلرگه نرسه بلدردگز، نی اوقوتب آڭلاتدگز بزنڭ کوره‌سمز کیله دیب حضرتلردن امتحان قیلورغه صورامشلر.

گول بویی مدرسه‌سنده امتحانلر دوام ایتمکده‌در. خبر بیرولرینه قاراغانده بر ره‌وش امتحانلر یارارلق ایمش.

کچکنه فیلیه‌تون

زورلر بله‌ن مدرسه‌لر برله‌شدرو حقینده مذاکره.

۲۶نچی آپریلده هفتشنبه کون «الاصلاح» مخبرلگی صفتم بله‌ن قزان مشاهیرینڭ مدرسه‌لر برله‌شدرو حقینده‌غی فکرلرین صوراشب یورودم: اوّل، بومسئله‌ده بیك مهم اورون اشغال ایتکان کشیلر دیب ملالرغه بارورغه قرار بیرب، آلار آراسینده‌ده قارتراق وزورراق درجه‌لیسی دیب آخوندقه باردم.

یوسف حضرتده:

مین—تحصیر حاضر مدرسه‌لر برله‌شدرو مسئله‌سین قوزغاتدیلر. شول طوغریده، سزنڭده فکرگزنی بلورگه تلیم.

آخوند—أنه‌توره‌ك، ایندی، همه‌سین بریاصیمز دیلرمونی؟ أنه‌توره‌ك ملا علیمجانمی ایندی؟ شولای دی مونی ایندی؟

مین — تحصیر شولای دیلر.

آخوند — أنه‌توره‌ك، بایلر، نی دیلردی صوڭ؟

— بلمیم

—أنه‌توره‌ك، بزبایلردن اوزمامز ایندی. شولای ایندی. ملا علیمجان مینم مدرسه‌نی بترمه‌کچیدیمونی ایندی؟

—خوش حضرت! (چغب کیتدم. عالمجان حضرتکه باردم)

عالمجان حضرتده:

— تحصیر توحید مدارس حقینده فکرگز؟

— (وقار بله‌ن‌گنه) مدرسه‌لرنی برله‌شدرو انشاءاه فائده‌دین خالی بولماز. الله ورسولی رضالغی صاری آشغوچیلر بواشده عناد ومکابره ایتمه‌سکه لازمدر. برله‌شدرو مادی جهت صارتین‌ده فائده‌دن خالی بولاچق دگل.

— رحمت، السلام علیکم (چقدم، صفی ملاغه کیلدم. آنی یولده چوراتدم.)

صفی ملا بله‌ن:

— توحید مدارس حقنده فکرگز؟

— (مایلی کوزلری بله‌ن یالت، یرولت تورلی یاققه قاراندب، کشی کیلمی ایکانینه قناعت حاصل ایتکاچ) آهم! مین‌بیت یاشلردن. بیك کیره‌کاش، مونه ملا برهاننی کوندرگزسز. (خصوصی مستنکره طاوشی بله‌ن) ئلی‌گنه مخدوم سز کم اوغلی بولاسز ئلی؟ تفسیر کشاف قاراب چقغان ایدم؛

ایبو، مین قارشی کیلمیم، محله قارتلری رضا بولسه. ملا برهانغه أیتگز سز آنی. (آلله‌مولین برهان کورنه باشلاغاچ)

مین - (تجربه) تحسیر، آلای بولسه‌سز مدرسه‌لر برله‌شدروگه رضا ایکانسز؛ (مولاین برهان بزنك یانغه کیلوب یتدی)

صفی - استغفر الله، مین استاذلر یولیندن آیراونی یاراتمیم، (مولاین اوتب کیتکاچ) شولای مخدوم، غزیته‌گه رضا دیب یازارسز.

- خوشگز!

- آتاگا بزدن سلام سویله، قارا زور اوسکان اوغلی بار ایکان!

(برهان - ملاغه کیتدم. ایشك توبنده یارتی ساعت کوتب طورغاچ طولوبن کیروب، شارفقه چولغانب اوزی چقدی.

برهان ملا بله‌ن:

- توحید مدارس حقینده فکرگز!

- مین رضا. قاپگی صفی بیت بزنك. خاتنی قوتورتا

- بلکه اورگزده اول طوغریده بر مجلس یاصارسز؟

- استابیکه قوشمی. اشمراطف عبدالرحمن رضا توگل دی.

- خوشگز (بچه‌ن بازاری شاکر ملاغه کیتدم.)

شاکر ملاده:

- آتاگز ایشان بولغانغه کوره توحید مدارس حقینده فکرگزنی بلرگه تلیم.

- شاکرد بدبختلار قوترونووی هیچ کیره‌ك اش توگل

- سزنك مدرسه‌گز یوق بوغای حضرت؟

- مونه شول، شول: اول قهر صوقغانلرنی اوز باشیمه بلا بولماسونلر دیبده تربیه اینمه‌دم شول. (حضرت یوتارغه افیونن چغارب قالدی مین چغب کیتدم)

قاسم ملاده:

- توحید مدارس حقینده فکرگز!

- خوش! مینم مدرسه‌م بولایده مکمل ایندی. شاکردلرم حمل بولسه مدرسه‌لر برله‌شمه‌سه‌لرده رضالر

- دیمککه - سز مخالف؟

- (بش بارماقین برگه جییب، قولین میکسا طابا صوزب) الحاصل: زبده سینگنه اینساك بر فرض بز محله قولینده. (چقدم صابر ملاغه کیلدم)

صابر ملاده:

- مدرسه‌لرنی برله‌شدرو طوغریسنده نی دیسز؟

- (قارینقی طاوش بله‌ن) بولار همه‌سیده شول اصول جدید ایتدی. همه سیکساق یولین طاشلاو ایندی. جغرافیه، تاریخ اوقتامز، زیمستوالردن آقچه آلابز دیگان سوزلر بله‌ن بر ایندی (شول آراده قولین کوته‌رب آغزینه بر نرسه صالب یبه‌رب طاغی بر ئیچه سوز سویله‌سه‌ده مین بغ، بغ، بغ دیگان طاوش دن باشقه نرسه ایشوته آلمادم.

- خوشگز حضرت، آورگز بوشاغاچ کیلب سویله‌شورم بلکه دیه‌م، کیتدم.

ابراهیم ملاده:

- مدرسه‌لر برله‌شدرو طوغریسندنی اویلیسز؟

- (آرتینه بورلب، آغزیندن قاب قاره توکرك طاشلادیده) صابر آبظی‌نی دیسه شول. آنسزده یخشی طورامز قلی.

- آلای ایکان!

حسام ملاده

- فکرگز؟

- (طاماق توبی بله‌ن) شاگردلرنك همه‌سین یاتقرب صوقترغه کیره‌ك.

- صوقنرتماسالر؟

- مدرسه‌دن قووامز.

- آلار، افیونلك بولسه‌ده صدقه کیتره‌لر بیت؟ (چغب کیتدم)

آخری بار.

طاشمحمد

تصحیح

٢٣ نومرده ١٥ صحیفەدە ٣١ سطرده ١٠٠٠٠ نفوس اورنینه: «١٠٠٠ نفوس» دیب خطا یازلغان. ٢٦ نومرده ٥ صحیفەدە ١٠ سطرده «قللەنیقدر مانعدر» دیگان سوز اورنینه: «قللەنیقدر ماتور» دیب مفهومنی بوزارلق خطأ یازلغان.

باصلوب چقدی.

اوگی بالالر

عبدالمجید غفوری اثری:

بهاسی ١٥ تین پوچطه ایله ١٩ تین

همه کتابچیلرده صاتولا.

ناشرلرینه آدرس

Казань, типографія Шарафъ.

تاتار یکتی بالا وشاگردلرنی روسچه اوقو، یازو، حساب، جغرافیه، تاریخ درسلری اوقتورغه قبول ایتەدر. فقیرلرنی آرزان بهابلەن اوقوتادر.

آدریس ادارەخانەدە.

الاصلاح نڭ یارم یللق (٢٤ نومروسی) اعلا صورتده توبلەتلب صاتلا باشلیدر.

کالینکور طشلغیسینڭ بهاسی ١ صوم ٧٠ تین

پراسنوی طشلغیسینڭ بهاسی ١ صوم ٥٠ تین

ادارەدن کیلب آلوچیلرغه هر ایکیسندن اوتزار تین کیموتلەدر.

چیتدن صوراتوچیلرغه آدرس

Казань, ред. газ. „Эль-ислахъ“

باصلوب چقدیلر.

«کتاب» نشری

«ماوراءالنهرده سیاحت»

ظاهر بیگیف اثری

بهاسی ٣٠ تین پوچته حقی بلەن ٣٤ تین.

«نظاملی مدرسه»

بر پردەلی کولکی

سعید رمییف اثری

بهاسی ١٥ تین پوچته حقی بلەن ١٧ تین.

بو اثرلرنی هربر مشهور کتبخانەلردن وناشرنڭ اوزیندن آلورغه ممکندر.

Казань, Книгоиздательству „Китабъ“

تنلری ضعیف یا خود ارقوده، آڭلاوده مشقت چیگه تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایته طورغان هم نیرۋەلری ضعیفلەنگان، تیز کیفلری کیته طورغان، تورلی یەشدەگی ظور کشیلر قوت کرتر ایچون بیك موفقیت بلەن.

دوکتر گامیلانڭ گەماتاگەن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایتەلر.

هضم قوتلنه، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرۋەلر کوچلەنە.

صاتلا هر بر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلرده. آلفاند. البته Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیب آلگز

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. Бр.„ Каримовыхъ“ въ Казани